

Сава Дамјановић – зрењанински витез глуме

Поникао глумачки романтично у послератном Зрењанину, Сава Дамјановић ће, у току четири деценије “успона и силаска” Орфеја, остати даноноћно на овој професионалној војвођанској и српској сцени као витез глуме без мане и страха.

На великобечкеречкој сцени дебитовао је (23. октобра 1951) улогом Здравка у Пецијином Угашеном огњишту (Симићима), да би у годинама које следе тумачио – поменимо само неке – Хасан-агу у Оргизовићевој Хасанагиници,

Мара у Дунду Мароју и Трипчета де Утолчета у Манде Марина Држића, Данила у Ја, Данило Дервиша Сушића, Ђопићевог Николетину Бурсаћа, Манета у Сремчевој Зони Зам-фировој, Јакшићевог Станоја Главаша, Маринка у Веселиновићевом и Брзаковом Ђиди, Команданта Сајлера у истоименој драми Борислава Михајловића Михиза, Горчина у Пелинову Жарка Команина, Хаџи-Тому у Станковићевој Коштани, Ђурића у Покојнику, Светислава у Протекцији и Милисава у Сумњивом лицу Бранислава Нушића, Доктора Млакара у Цанкаревим Романтичним душама, Мирка Безарова и још неколике улоге у Сакулама Зорана Петровића, Мирка у На зеле-ној реци чун Арсена Диклића, Василија Шопаловића у Путујућем позо-ришту Шопаловић Љубомира Симовића, али и Клитандра у Молијеровим Ученим женама, Себастијана у Бого-јављенској ноћи, и Леонта у Зимској бајци Виљема Шекспира, Фердинанда у Шилеровој драми Сплетке и љубав, Хлопова у Гогољевом Ревизору, Незнамова у Без кривице криви и Великатова у Талентима и обожаваоцима Островског, Трилацког у Чеховљевом Платонову, Јегора у Деци сунца Максима Горког, па онда Роблесовог Монсерата, Павела у Кручковском Првом дану слободе, Ђорџа у Свим мојим синовима Артура Милера, Ричарда у Шоовом Ђаволовом ученику, Питера Устинова, Анрија у Сартровим Несахрањеним мртвацима.

Као сви велики глумци нашег језика и поднебља нашег, Сава Дамјановић наваљује на сваки свој лик свом тежином елементарног искуства. И савлађује га, на рудиментаран начин, баш у ономе што је за њега битно људски и превасходно животно. Понекад се, отуда, може стећи утисак, који, разуме се, може и да вара, како он у уградњи, у творењу лика, занемарује нијансе и финесе, које појединим карактерима дају слојевитост, шири регистар, кошнице асоцијација. Али, у накнаду за то, сви су његови ликови грађени изједна, као животне громаде, у којима трепере основни елементи и одлике самобитности.

У својој дугој, плодној, упорној и напорној каријери Сава Дамјановић је окрилатио стотине ликова и типова домаће савремене и стране класичне драме. Али у мом окулару најдуже се смењују (или умножавају) његов Николетина Бурсаћ, Данило Лисичић, Горчин Бездановић, Василије Шопаловић, Мирко Безаровић, у Село Сакуле, а у Банату, којом је, бистроумном, изражајном, заокруженом ролом остварио банатског, раскошно рустикалног Јегора Буличова, своје врсте и свога православног крста.

Николетина Саве Дамјановића имао је све што је красило Ђопићеве наивчине и јуначине у инфантилној ведрини раста и узраста. Све страсти и пристрасности које настају у детињству при чему су детињске страсти “узвишеније од оних које долазе у каснијим периодима живота” (Жилијен Грин), то ће рећи, истовремено примитивне и исконске, пре него што друштво стави стеге на непресушне реакције детета које му сметају.

Својим трепетним слухом за брзораслим дечацима свога нараштаја и свога завичаја, Сава Дамјановић је узвеличао метафору о Николетини, који је “крв јуначка, душа девојачка”. У глумачкој студији овај наш драмски уметник лако је прелазео границе поетичке естраде и реалистичке изражајности, недораслог јуноше који ће порастати у рату, збитијима и

суновратима ратне калварије.

У сасвим другој моралној поларизацији нашао се Данило Лисичић у драми Ја, Данило по роману Дервиша Сушића. У овој улози Сава Дамјановић је бираним и чрстим глумачким средствима “Одбројао губитничке, меланхоличне дане и ноћи бившег борца и одгурнутог револуционара. Савлађујући фељтонске и мелодрамске слојеве ове уприличене драме, наш зрењанински првак је остварио драмску сагу о човеку, који, жртвујући интима живот после ратног вихора, остаје доследан себи, својим врлинама и манама, до краја предан историјском тренутку, а затечен у раскораку с новим добом и новим нараштајем.

Зрењанинска представа Село Саку-ле, у малом “великом” банатском вилајету, грађена је у духу пучких, лалинских представленија, па је и задатак глумачког ансамбла, а пре свих Саве Дамјановића био у томе да вешто и верно “глуми” аматерство и тако, и поезију и фантастику тражи у овом двоструком одступању: од нормe језика и нормe сцене – глумe. Чудесно у једноставности, меланхолично у мушкости бојовничке сете и завичајне добре ћуди у спонтаности која се предева у детињасто, у живом твору и живописном говору, Сава Дамјановић је ишао од микро до макро сценског, глумачког односа према простору и према времену.

А Горчин Бездановић у фанатизму који га је учинио слепим за реалност, за људе око себе, чак и за друштво с којим се борио, Савин Горчин у Пе-линову губи заједнички језик са средином коју жарко жели да препороди, да би се постепено, с дивљом уобразиљом спаситеља, конфронтирао са свима, чак и с онима који су наложили оснивање Задруге. Сава Дамјановић је успевао да лик Горчина обогати драмским димензијама и да га остварује психолошки поуздано, глумачки уверљиво.

Василија Шопаловића, директора путујућег театра сербског, у годинама немачко-квислиншке окупације, остарелог јоакимовског побратима, измученог, изгубљеног човека у свему што доиграва и што животари с ансамблом чије пориве и инстинкте више не осећа, Сава Дамјановић је давао у регистру људске топлине, осенчене трагичношћу. У завршној сцени када квислиншке власти из свог успамтелог града истерују непожељне чергаре и пробисвете, који на својим арњевима и својим алузијама из Шилерових Раз-бојника распламсавају патриотска осећања, Савин Василије Шопаловић је својим гладним и жедним спиритуелом затреперио најпростијим, најдрагоценијим елементима хуманости и животности. Своје водеће роле, своје стожерне ликове, Сава Дамјановић је градио у сразмерама задатог драмског и поетског одливка и сопствене стваралачке грађе и дарова. Не идући никад у сувишно, претенциозно, каботенски, успевао је да представи у целини послужи и као полуга и као замајац, и стога се и сада сећамо његових јунака, углачаних обриса, стамених појава, сигурног вођења ансамбла. И химнику и сордину Безаровића или Горчина, Шопаловића или Николетине, Сава Дамјановић је пронео својом суђеном “вишеградском стазом”.

У глуми, у ролама Саве Дамјановића није било спољних, арабаеских израза и позиција; имао је он, већма, унутрашњу енергију, и садејство са задатим, с повереним, па чак и провереним ликом. Умео је Сава Дамјановић и мислити док игра “под светлостима позорнице”, као што је умно и мисаоно ишао од репетиције до премијере. Мање у каварглу он је сигурнији, снажно сведенији као скулптура; добар опсерватор, био је и ваљан инспиратор и редитељима и партнерима.

Међу редитељима, који су постављали наведена дела на сцену Народног позоришта “Тоша Јовановић”, су и Пеција Петровић, Душко Крижанец, Моша Барић, Душан Михаиловић, Милан Цвијанов, Јован Путник, Душан Родић, Михаило Васиљевић, Жељко Орешковић, Петар Говедаровић, Сава Комненовић, Милутин Каришић, Јо-сип Лешић, Драган Јовић, Благота Ераковић, Стево Жигон, Бора Григоровић, Александар Гловацки, Бода Марковић, Миленко Шуваковић, Милан Поповић, Ђорђе Дамјанов, Васа Поповић, Милан Туторов, Слободанка Алексић и други.

Сугестивна глумачка изражајност Сава Дамјановића препоручила га је и бројним редитељима наших филмова, међу којима ваља поменути Бекства, Заидане, Сутјеску, Низводно од сун-ца, Широко је лишће, као и ТВ серије Осма офанзива и Поп Ћира и поп Спи-ра. Без разметљиве шминке, без усиљеног колорита, сав у пропорцијама драмског задатка и глумачког сензибилитета, Сава Дамјановић је и овде деловао поуздано, изражајно, са страшћу и дораслошћу индивидуалног става и поставке. У позоришту свој на своме, у представама свој са својима. Непрепуштен помодним, каботенским метаморфозама, зрењанински витез глуме, умео је истовремено бранити и лик који носи, осваја и раздаје и позориште само по себи, са свим циљевима и облицима друштвене егзистенције. Стварном, доследном веровању у театарску битност, Сава Дамјановић је додавао све новији колорит “све новијег доба”. Уметник глумац који није много играо романтичке јунаке, делије и јунаке, он је у свему имао романтичарски став, с етичком снагом и естетичком одговорношћу. Једном речју глумац, шпилман, актјор с “безброј лица постојећег”.